

Ernst brandenburgi őrgróf (199. o.) a mutatóban „Brandenburg, Christian Ernst” néven található. Klasszikus elírás/elgépelés áldozata Ulrich herceg: „a württembergi Herzog Vleich” (223. o.) a mutatóban „Vleich, Herzog”. Magam is tapasztalatból tudom, hogy a mutatózás mindig az utolsó pillanatban készül, javítása a főszöveg korrektúrázása mellett sokszor már lehetetlen, de bízom benne, hogy a remélhető újabb kiadásban ezeknek és a hasonló apróságoknak az orvoslására is mód nyílik.

A kötet nemcsak élvezetes olvasmány, hanem egyben jól használható szakkönyv is. Felüdülés, hogy a főszöveget komoly irodalom- és rövidítésjegyzék (263–284. o.) és személynévmutató (291–302. o.) követi, amely már tudományos könyvkiadásunkban sem magától értetődő. Az esetleges újabb kiadásnál – telhetetlenségemnek hangot adva – meg-

fontolandónak vélném egy helynévmutató beiktatását is.

A mellékletben szereplő tizenhat jól sikerült illusztráció többsége a Magyar Nemzeti Múzeum Történelmi Képcsarnokában őrzött példány reprodukciója. A muzeális anyagoknál kívánatos, de sokszor figyelmen kívül hagyott elvárás szerint a lelőhely és leltári szám egyaránt feltüntetésre került. A struktúra és a kivitelezés a szerző, a kiadó, a technikai közreműködők összehangolt munkájának eredménye.

Kívánom, hogy Etényi Nóra évtizedek múltán is éppúgy tudjon majd örülni egy-egy szép metszetnek, érdekes forrásnak, jópofa adatnak, mint most! És ezt a spontán szakmai alázattal átitatott örömet később is tükrözzék hasonlóan emberi, jótollú és tudományosan korrekt munkái.

*Kreutzer Andrea*

HECKENAST GUSZTÁV

## KI KICSODA A RÁKÓCZI-SZABADSÁGHARCban? ÉLETRAJZI ADATTÁR

**Sajtó alá rendezte, kiegészítette és az előszót írta Mészáros Kálmán**

História könyvtár. Kronológiák, adattárak 8.  
Sorozatszerkesztő: Glatz Ferenc

(MTA Történettudományi Intézet, Budapest, 2005. 511 o.)

A recenzens egyik szeme nevet, a mások szomorú, amikor ezt a sajátosan rendhagyó műfajú szép és értékes könyvet bemutatja és ajánlja. Az öröm két forrásból fakad: egyrészt a Rákóczi-szabadságharc történetével foglalkozó kutató örömeiből, mert igen hasznos segítségnyújtó munka kézbevételeéről tudósíthat: másrészt abból a reményből, hogy ezzel olyan új műfaj első fecskéje látott napvilágot, amelynek területe a magyar történetírásban meglehetősen hézagos. Ez pedig egyben szomorúságának az oka is. Ennek a könyvnek a megjelenése ugyanis rávilágít a magyar történelmi irodalom egyik szerkezeti fogyatékoságára, egy olyan tématarományra, amelynek ma még kevés művelője van. Míg nálunknál előbb járó vagy szerencsésebb országokban számtalan életrajzi, topográfiai, kronológiai lexikon, szótár, levéltá-

ri leltár és mutató, bibliográfia stb. áll a kutatók szolgálatára, addig náluk az ilyen témájú kiadványokból legfeljebb mutatóba akad néhány. Kosáry Domokos nagy bibliográfiájában a segédtudományi kiadványokat összegező fejezetek majdnem mindegyikénél az a megjegyzés olvasható, hogy ilyen náluk nincs. Ne legyünk azonban ennyire pesszimisták, ugyanis kétségtelen, hogy az utóbbi években történt bizonyos előrehaladás, az utóbbi években jelentek meg archontológiai, genealógiai munkák, adattárak, kronológiák, s a MTA Történettudományi Intézetének programjában szerepel az ilyen témájú művek megjelentetése, támogatása, s ennek eredményei is vannak már. Gondolom persze, még sokáig kézbe fogjuk venni Nagy Iván 150 éve kiadott nagy munkáját, vagy Szinyei József múlt század eleji írólexikonát.

A könyv kidolgozásának és kiadásának szándékát Heckenast Gusztáv egy 1955-ben tartott vajai konferencián jelentette be, közölve, hogy az adattár összeállítását „öregkori” munkájának tartja. Noha tulajdonképpen gazdaságtörténész volt, de élete végig intenzíven foglalkozott a Rákóczi-szabadságharcral is, sokat publikálva, tehát minden bizonnyal már történelmi munkássága kezdetétől gyűjtötte a cédulákat és átnézett forrásanyagban, irodalomban felmerülő személyekről.

Alapelve az volt, hogy a szabadságharcban fontos, vezető szerepet játszó csoportok (tábornoki kar, szenátus, gazdasági irányítók, főbb megyei tisztséget viselők, egyházi személyek stb.) anyagát teljessé teszi. Egyes csoportok anyagát már közben különböző szempontok alapján értékelve, fel is dolgozta és publikálta, mint a könyv előszavában olvasható. Tartalmazza az adattár a császári királyi oldalon állók (tábornokok, a magyar rendi állam vezető tisztségviselői, főbb politikusok, püspöki kar stb.) jó részének adatait is, s ezt természetesnek kell tartanunk, minthogy a függetlenségi harc egyben polgárháború is volt, így a másik oldalon is számos magyar állt (pl. a katolikus püspökök úgyszólván teljesen, Telekessy István kivételével, valamint az arisztokrácia többsége, a császári hadseregben sok magyar harcolt stb.) A királyi táborhoz tartozó személyek száma az adattárban nyilván a jövőben jelentősen emelkedni fog, bemutatásukat azonban lényegesnek tartjuk, hiszen az ő tevékenységük is a magyar történelem részét képezi, bárhogyan értékeljük is állásfoglalásukat. Csak számbavételük után tudjuk reálisan felmérni és bemutatni a magyar rendi társadalom állásfoglalását és megoszlását a két szembenálló politikai koncepció és tábor között, s így lesz pontosan megrajzolható az egyes rendi csoportok, vallásbeliek, országrészek politikai magatartása, illetve annak változása, alakulása.

A kiadvány műfaját pontosan meghatározza alcíme: „Életrajzi adattár.” Tehát nem életrajzok, hanem az egyes személyek életpályájának adatai, állomásai: a szülők, születési és halálzási évszám, házasságkötés, tanulmányok helye és ideje, különböző politikai és közigazgatási tisztségek, katonai rangok stb., mind-egyikhez megadva a forrásadatot. Az adattár tehát csak konkrét tényeket közöl, nem értékeli a személy politikai, katonai tevékenységét, állásfoglalását, de a megadott tények alapján ki-

indulópont lehet további életrajzi kutatásokhoz. Alkalmas lehet továbbá kutatások folyamán felbukkanó személyek azonosítására.

Heckenast Gusztáv nem tudta befejezni munkáját, 1999 februárjában meghalt. Össze- gyűjtött anyagának a sorsa azonban szerencsésen alakult, nem vált elfeledett hagyatékká. A család hozzájárulásával az MTA Történettudományi Intézete és a Hadtörténeti Intézet és Múzeum elhatározta kiadását. Az igazi szerencsét azonban az jelentette, hogy ehhez megvolt a megfelelő szakember is, aki minden szempontból alkalmasnak bizonyult Heckenast gyűjtésének megjelentetésére, sőt folytatására is. Mészáros Kálmán – Heckenast tanítvány- munkatársa – példamutató pontossággal rendezte és rendezte és egészítette Heckenast anyagát, igen részletes bibliográfiával és levéltári forrásokkal.

A könyvben szereplő személyekre vonatkozó adatokat pontos rövidítés- és levéltári jegyzék teszi gyorsan visszakereshetővé. Mészáros Kálmán a konföderáció hadseregével, közelebbről személyi állományának történetével foglalkozik, s az ő kiegészítései révén a kuruc felső tisztikar névsora az ezereskapitányokig bezárólag teljesnek mondható az adattárban. Tervei szerint egy újabb kiadásba a tisztikar további csoportjai is bekerülnének, az altiszti állománnyal együtt. Jelenleg 2403 személyt tartalmaz az adattár. Nehéz, sőt egyelőre szinte lehetetlen megítélni, hogy ez hányad részét teszi a valóságos létszámnak: negyedét? harmadát? felét?

Végül néhány kisebb hibára, pontatlanságra, kiegészítésre és pótlandó személyre szeretnék utalni, korántsem csökkentve ezzel a könyv értékét.

27. o. II. Apafi Mihály apjának, I. Apafi Mihálynak a születési évszáma (1661) hibás, ez fejedelemségének kezdő éve volt.

56. o. Beniczky Gáspárnál téves a Nagyróhó helynév, valójában Nagyrákó (Turóc vármegye, ma Rakov, Szlovákia).

67. o. Bezerédy Imrénél a „hetvenként” sajtóhiba, helyesen: hetvenkét.

273–274. o. Luzsénszky Sándorné, utóbb Labsánszky Jánosné. A 259. oldalon azonban Labsánszkyknak nem ő a felesége, persze lehet, hogy a család egy másik, hasonló nevű tagjáról van szó, de akkor ezt a félreérthetőség elkerülésére jelezni kell.

295–296. o. Gr. Nádasdy László csanádi püspöknél az irodalom kiegészítendő: *Takács*

Endre, Gr. Nádasdy László csanádi püspök (1662–1729) Szeged, 1943.

346. o. Pósalaki Jánoshoz (1652–1727) pótlandó: Pósalaki János, Debrecen siralmas állapotának megvilágosítása 1685–1696. Ford. és életrajzzal ellátta *Balogh István*. Debrecen, 1987.

370. o. Salgari József Antal vörösmartoni provizornál a helynév helyesen: Vörösmart (Baranya m., ma: Zmajevac, Horvátország.)

417. o. Szirmay Istvánné Dessewffy Ferenc (1650–1665) özvegye. Eszerint 15 évesen halt meg és már özvegyet hagyott hátra! Miután Szirmay István 1667-ben vette el az özvegyet, nyilván a születési évszám a hibás.

Megemlítünk néhány olyan személyt is, akinek szerintünk helye volna az adattárban. Pl. François Joseph Longueval császári kapitány, akinek személye közvetve kapcsolódott a szabadságharchoz, mert miután átadta Rákóczi levelét az udvarnak, amelyet XIV. Lajos királynak írt, hozzájárult a szervezkedés felszámolásához.

Széchenyi György (1656–1730) dunántúli nagybirtokos, Pál kalocsai érsek öccse, Ebergényi László altábornagy apósa. Vejehez írt levelei: Gróf Széchenyi György levelei báró Ebergényi Lászlóhoz 1697–1724. Kiadta *Bártfai Szabó László*. Budapest, 1929. 2 k.

Székudvari János (†1709) kecskeméti kalvinista iskolarektor, versben megírta a várost

1707. április 3-án ért ráctámadást. Címe: Sűrű siralommal rakott jajjalom, megjelent nyomtatásban is, még abban az évben.

Szilvassy János, 1705-től főcommissarius Erdélyben. *Kiss István*, II. Rákóczi Ferenc erdélyi hadi élelmezési bizottsága. In: *Dolgozatok Békefi Remig egyetemi tanári működésének emlékére*. Írták tanítványai. Budapest, 1912. 322. o.

Összegezõ véleményünk az, hogy értékes és hasznos mű látott napvilágot, s az adattár komoly segítséget nyújt a Rákóczi-szabadságharcra foglalkozók számára. Szeretnénk azonban nyomatékosan hangsúlyozni, hogy ugyanakkor ez bizonyos kötelességet is ró rájuk. Már Heckenast Gusztáv kijelentette említett vajai előadásában, hogy ez a munka volta-képpen befejezhetetlen, és különösen az egy ember számára. Ezért úgy gondolom, hogy a bizonyos idő után szükségessé váló második kiadás előkészítésében és teljesebbé tételében a terület művelőinek támogatniuk kell Mészáros Kálmánt az esetleges hibás vagy hézagos adatok kijavításában, de főleg a hiányok pótlásában és új személyek felkutatásában. Ez egyben tisztelgést jelent Heckenast Gusztáv emléke előtt is. Csak ilyen alkotó együttműködéssel van remény arra, hogy az új kiadás jóval gazdagabb legyen és még több segítséget nyújtson mindannyiunknak.

*Bánkúti Imre*

L. BALOGH BÉNI (SZERK.)

## „FELSZEDEK UTAMBAN MINDEN FEGYVERES NÉPET”

### Az 1848-1849-es forradalom és szabadságharc Komárom és Esztergom vármegyéikben

Castrum Könyvek 10.

(Kernstock Károly *Művészeti Alapítvány, Tatabánya, 2003. 275 o.*)

A most ismertetésre kerülő kötet Komárom és Esztergom vármegye 1848/49-es történetével foglalkozó tanulmányokból nyújt át egy csokorra való.

Az a tény, hogy az itt közölt munkák korábban már megjelentek, mit sem von le a mű értékéből, amely kiváló áttekintést ad a két

megye nevezetes éveiről. A területen elsősorban a komáromi erőd bírt – a szabadságharc hadtörténetében komoly szerepet játszó – stratégiai jelentőséggel, ezért is örömmel állapíthatjuk meg, hogy a szerkesztő e kiemelt témán kívül is igen széles körből végezte a válogatást.